

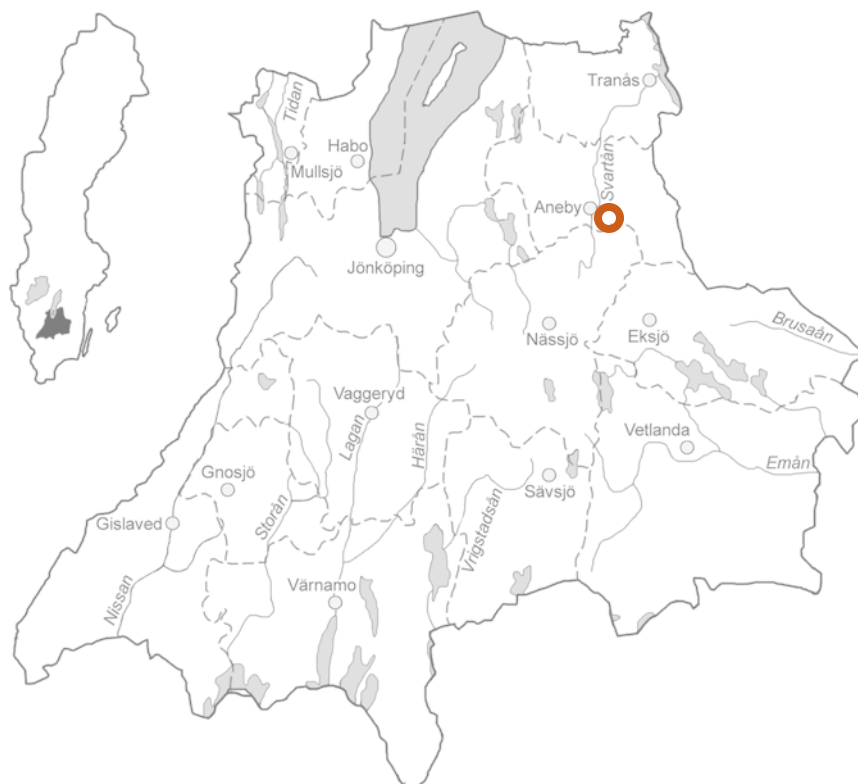
Bredestads kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Bredestads socken i Aneby kommun, Jönköpings län, Linköpings stift

Bredestads kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Bredestads socken, Aneby kommun, Jönköpings län, Linköpings stift

Jönköpings läns museums dnr: 165/2018

Rapport och foto: Charlotte Mårland

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2020

Innehåll

Inledning.....	5
Inventeringens uppläggning.....	5
Allmän kyrkogårdshistorik.....	6
Tre vanliga gravvårdstyper.....	8
Lagstiftning.....	8
Kulturmiljölag (1988:950).....	8
1 kap. Inledande bestämmelser.....	8
4 kap. Kyrkliga kulturminnen.....	9
Begravningslag (1990:1144).....	9
7 kap. Gravrätt.....	9
Gravrättens upphörande.....	10
Allmänna skötselråd.....	11
Bredestads kyrka och kyrkomiljö.....	12
Kyrkogårdens historia.....	13
Beskrivning av kyrkogården idag.....	13
Allmän karaktär.....	13
Omgärdning.....	13
Ingångar.....	13
Vegetation.....	14
Gångsystem.....	14
Gravvårdstyper.....	14
Beskrivning av kvarter.....	15
Kvarter A.....	15
Kvarter B.....	15
Kvarter C.....	16
Kvarter D.....	17
Händelsehistorik.....	18
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet.....	19
Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården.....	20
Administrativa uppgifter.....	21
Arkiv.....	21
Tryckta källor och litteratur.....	21
Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar.....	22
Kvarter A.....	24
Kvarter B.....	26
Kvarter C.....	30
Kvarter D.....	32

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

På uppdrag av Aneby pastorat har Jönköpings läns museum tagit fram föreliggande inventering och förslag till bevarandeplan för Bredestads kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2018. Resultatet har därefter diskuterats med uppdragsgivaren och sammanställts under hösten 2018.

Kyrkogårdar och begravningsplatser utgör en viktig del av landets kulturarv och deras kulturvärden regleras av kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar kan också skyddas av begravningslagen. I första hand är det Svenska kyrkan som har ansvar för att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden kartläggs och preciseras. En viktig del av värdena ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara till hjälp och vägledning vid vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen kan även fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av exempelvis tillståndsärenden.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en översiktlig historik över kyrkogården, en beskrivning med fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriska värden samt avslutningsvis en katalog över särskilt värdefulla gravar.

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering på kyrkogården samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, exempelvis hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia.

För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården i allmänhet har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv, utan kan vara föremål för omvärderingar. Vid bedömningen har hänsyn tagits till varje enskild kyrkogårds historia och egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den övergripande kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar, utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder krävs

En av landets få bevarade kyrkobalkar finns i Brandstorp i Habo kommun.

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård, Vårgårda kommun.

i regel tillstånd från länsstyrelsen.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Gravarna och deras utsmyckning redovisas i tabellform med text och fotografier samt på en gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som i första hand föreslås bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller i andra hand placeras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Charlotte Mårland vid Jönköpings läns museum under 2018. Vid urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har samråd förts med församlingen.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen och i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur, men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, som ibland kunde vara manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hörde även stigluckan, som både hade en symbolisk och praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man gravsätte snarare folk efter deras gårds- eller bytillhörighet i grupperingar med olika form, vilket var en förkristen sedvänja. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven. Gravar markerades istället endast av en jordhög. Om en vård trots allt sattes upp var den vanligen av trä, men sten eller smide förekom undantagsvis. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården även på ett nyttobetonat sätt, där exempelvis hö kunde bärgas.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjades förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 hade många landsortskyrkogårdar kvar den ålderdomliga ängskaraktären. Förnyelsevägen började i städerna genom nya bestämmelser om externa begravningsplatser. Gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjöds av hygieniska skäl och i stället skulle friliggande begravningsplatser förläggas utanför städerna. Denna process inleddes på 1780-talet och en tydlig kunglig förordning från 1815 angav att begravingar

innanför stadskärnan måste upphöra och att begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – skulle anläggas utanför stadsområdena. År 1805 beslutades dessutom att staten genom sin myndighet Överintendentsämbetet skulle ansvara och ha överinseende över att kyrkogårdar och begravningsplatser blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anlades många begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anlades med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man tillhörde ersattes nu av kategorierna köpegravar respektive allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gånger eller nära entréerna. Köpegravarna anlades ofta med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den så kallade allmänna linjen. Där gravsattes man tätt i en kronologisk ordning allt eftersom dödsfallen inträffade. Man begravdes således oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast små, oansenliga och inte särskilt varaktiga. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravs område å ena sidan och allmänt område å den andra speglade ett socialt uppdelat samhälle.

Trädkransen utefter kyrkogårdens yttre begränsningar introducerades först på städernas begravningsplatser, men nådde under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med ett hängande växtsätt. I början av 1900-talet planlades även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gånger, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas – skogskyrkogården. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922.

Vid 1900-talets mitt var kyrkogårdarna särskilt utvecklade, men nu inleddes en period av förenkling och rationalitet. Företeelsen med allmänna linjen levde kvar till mitten av 1900-talet, men upphörde officiellt 1964. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med mer lättskötta gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglades på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar och oftast i ett liggande format.

Åsenhöga ödekyrkogård (Gnosjö kommun). På denna kyrkogård är mycket av den ålderdomliga, ängsliknande karaktär, som varit vanlig i äldre tid bevarad.

På de mer påkostade köpegravarna var både gravvård och inhägnad omsorgsfullt utformade. Här ett exempel från Norra Solberga kyrkogård i Nässjö kommun.

På kyrkogården i Ingatorp (Eksjö kommun) kan man uppleva den allmänna linjens gravområde med små anspråkslösa vårdar tämligen intakt.

Ett exempel på en gravvård från 1960-talet på begravningsplatsen i Aneby.

Från och med 1980-talet blev gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också exempelvis minneslundar för aska som grävs ner anonymt utan plats för namn, men med gemensam plats för blommor. Ett annat alternativ är askgravlundar, där den plats var och en begravts på markeras.

Tre vanliga gravvårdstyper

Det finns en stor variation vad gäller gravvårdarnas utformning, men här presenteras tre typer som är särskilt vanliga.

Från det sena 1800-talet fram till 1920-talet var det vanligt att köpegravar förseddes med påkostade vårdar med stående format. Det kunde vara högresta bautastenar, obelisker och liknande. Dessa vårdar restes ofta över samhällets övre skikt och inte sällan är de försedda med både titel, namn, årtal, hemvist och ett bibelcitat. Vårdar av denna typ är ofta påtagligt karaktärskapande och betydelsefulla i kyrkogårdsmiljön. De kan också ha ett konstnärligt värde.

I kontrast till de mer påkostade gravvårdarna finns de mindre stenarna, som restes inom den allmänna linjen. Dessa har ofta en rektangulär form utan utvecklad utsmyckning. Texten är ofta lakonisk – förnamn, ofta men inte alltid efternamn, hemvist och årtal. Dessa enkla vårdar är i sig inte iögonfallande, men berättar ändå om en viktig del av det äldre gravskicket och samhällets hierarkiska organisation.

Tiden efter andra världskriget medförde en långtgående förenkling av gravvårdarna, som samtidigt skapade en likriktning. Stenarna tillverkades maskinellt och det fanns ofta en standardiserad uppsättning symboler som kunde tillföras och kombineras. Kyrkogårdsmiljöer som domineras av dessa stenar kan naturligtvis också ha ett kulturhistoriskt värde, men då är det i regel inte de enskilda vårdarna som är intressanta utan snarare helheten.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i kulturmiljölagen som begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölagen (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som

myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser

11 § I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
- Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter, ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Ibland uppstår frågan om ansvar och skydd för en enskild gravvård. Så länge gravrätten inte gått ut ägs gravvården m.m. av gravrättsinnehavaren. När gravrätten gått ut övertas ansvaret av upplåtaren, vilket oftast är pastoratet. Om gravvården således står kvar på den tillhörande graven ger begravningslagen ett skydd. Om gravvården däremot flyttas till en annan plats på kyrkogården eller förvaras i kyrkobyggnaden kan det vara aktuellt att föra in den i kyrkans inventarieförteckning.

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas, utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga och kan motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, biologisk påväxt och väder.

Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten) och järn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller åtgärd.

En orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material.

En annan orsak är nederbörd och biologisk påväxt av lavar, alger och mossor. Dessa gynnas av att en sten står skuggigt och fuktigt. Liggande hållar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vådrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hållar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hållar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning permanent eller under vinterhalvåret för att motverka frostsprängning.

Vårdar och gravstaket av järn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias metallen från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mörja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anföras åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av järnslagningar.

Rostande förankringsjärn och dubbar är en annan vanlig orsak till skador. När järnet rostar och utvidgar sig så sprängs stenen. Ett viktigt arbete är därför utbyte av beslag och dubbar av järn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta sker det i första hand av estetisk skäl. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet och kunna tolka och uppleva inskriptioner eller utsmyckningar. Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa eller diskmedel och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid för detta är tidig vår och sen höst då exempelvis lavar är mer aktiva och mjuka då. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt, men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Marschaller och stearinljus kan avsätta sot eller stänk på gravvårdarna. Detta kan förebyggas genom att exempelvis använda lämpliga hållare.

Biologisk påväxt, troligen rödalger, på en gravvård på Villstads kyrkogård i Gislaveds kommun.

Kalksten har en förmåga att spjälka sig och spricka. Denna sten på Forserums kyrkogård i Nässjö kommun kräver insatser av en stenkonservator.

Flygfoto, 1930 tal.
AB Flygtrafik/Jönköpings läns museum.

Den varierade trädkransen i Bredestad avspeglas även i äldre fotografier. Trästaketet har sedemera ersatts av ett stålörstaket. Egil Lönnberg, 1936. ATA/Jönköpings läns museum.

Bredestads kyrka och kyrkomiljö

Bredestads kyrka och kyrkogård ligger i kyrkbyn med samma namn, i Bredestads dalgång, vid vägkryss mellan Tranås-Eksjövägen och kungsvägen mot Kalmar. Bredestads kyrka hör till de äldsta kyrkorna i Linköpings stift, troligen uppförd under 1100-talets slut. Från 1600-talets slut finns uppgifter om att Bredestads kyrka fungerade som offerkyrka. Kyrkan består av medeltida långhus, kor och rund absid i öster. Långhuset förlängdes åt väster i slutet på 1600-talet och försågs då även med ett torn med klockformad huv och spetsig spira. Vapenhuset i väster byggdes till 1860 och samtidigt byggdes sakristian norr om koret om. Kyrkans fasader är vita och spriputsade med utspärade släta hörn och fönsteromfattningar. Taket är ett brant sadeltak klätt med svartmålad plåt och tornet är klätt med tjärad spån. Kyrkan har bevarat mycket av sin ålderdomliga karaktär och i interiören märks främst det bemålade bräddtaket från 1700-talets slut, predikstolen från 1648 och altarpopsatsen från 1697 som nu är uppsatt på norra långhusväggen. Kyrkan har inte varit föremål för några större genomgripande ändringar, i slutet av 1800-talet lade man in tegelgolv i kyrkan och under 1900-talet har ändringar främst inneburit en återgång till äldre färgsättningar. I koret finns ett bemalat korsfönster från 1922. Orgelverket är från 1945 men orgelfasaden är den ursprungliga från 1753, utförd av Jonas Wistenius.

Öster om kyrkbyn ligger Skrivareberget där enligt sägnen tingska ha hållits. Under medeltid var Bredestad tingsplats för Vedbo härad, tingsplatsen flyttade sen runt, men under några år på 1830-talet hölls åter ting, nu på Bonas gästgivaregård. Bona gård, det f.d. gästgiveriet, ligger öster om kyrkan och har funnits sedan 1700-talet. Det är uppfört i timmer och klätt med rödfärgad panel. Till gården hör även ladugård från omkring 1850, ett bostadshus i trä från 1875 samt två bodar. Söder om kyrkan ligger den f.d. sockenstugan och skolan, uppfört under 1700-talet, en putsad timerbyggnad i två våningar. På kullen Kuvehall ytterligare söder om kyrkan har häradets avrättningsplats en gång funnits. Norr om kyrkan går vägen mot Aneby och norr därom ligger den f.d. prästgården, en envånings timrad parstuga från 1838, klädd med rödfärgad locklistpanel. Nordväst om prästgården ligger Norrgården, en fd tegelmästarebostad från 1800-talets mitt, här finns även ruiner och lämningar kvar av det tegelbruk som drevs från 1760-talet till slutet av 1800-talet.

Bredestads kyrkby med omgivning utgör riksintresse för kulturmiljövården, uttryckt genom rester från förhistoriska gravar och tidig tingsplats, tidigmedeltida kyrka med sockencentrum med bevarad bebyggelse, tidigindustriella lämningar samt det omgivande odlingslandskapet.

Kyrkogårdens historia

Kyrkogården i Bredestad har lika lång historia som kyrkobyggnaden, vilket betyder att den troligen har varit i bruk sedan kyrkan uppfördes vid 1100-talets slut. Våldigt lite finns dock nedtecknat om den i arkiven och på andra ställen. Ett urval redovisade prästvisitationsprotokoll visar dock på ett återkommande underhåll och nya planteringar. Kyrkogården har troligen utvidgats vid ett antal tillfällen men utan att utvidgningarna har lagfarts. Vid en utgrävning norr om koret 1962 hittades dock spåren efter en äldre gräns, rester av en äldre kyrkogårdsmur ligger bara ett fåtal meter norr om kyrkan. Vid en beskrivning gjord 1930 beskrivs kyrkogården som en av områdets minsta kyrkogårdar och med endast en handfull begravingar varje år, speciellt efter det att kyrkogården i Aneby tog över flertalet begravingar. En flygbild över kyrkan med omgivningar från 1935 ger dessutom en översiktlig bild av delar av kyrkogården. Dessa delar präglas av häckomgärdade gravar eller grupper av gravar som binds samman av grusgångar och gräsmattor. Även kvarteren och grusgångarna är delvis kantade med dessa finklippta häckar. Trädkransen av huvudsakligen lönn som idag har flera stora luckor ses också här nästan komplett.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Bredestads kyrkogård är en relativt liten kyrkogård och har även relativt få gravvårdar. Kyrkogården är uppdelad i två kvarter söder om kyrkan och två norr och nordost om kyrkan, direkt öster om koret ligger i en sluttning ett gravkor från 1924. Förutom gravkoret finns en stor andel äldre gravvårdar med höga kulturhistoriska värden på kyrkogården. Nyare gravvårdar ligger främst samlade i sydöstra kvarteret. Samtliga gravar bortsett från en är täckta av gräs. Kyrkogårdens främsta kulturhistoriska värde ligger i de enskilda bevarade äldre gravvårdarna. Många rader och kvarter har tunnats ut i takt med att gravvårdar har avlägsnats vilket ger ett något övergivet uttryck. Av kulturhistoriska skäl är det värdefullt att inga fler äldre gravvårdar avlägsnas.

Omgärdning

Kyrkogården omges av ett järnrörsstaket på en sockel av kanthuggen granit. En sammanhållen trädkrans saknas men ett antal äldre lönnar minner troligen om en trädkrans som har gallrats ut under åren. Längs västra muren växer även en äldre alm och en lind, förutom lönnarna.

Ingångar

Tre ingångar till kyrkogården finns, samtliga med smidda järngrindar och grindstolpar i släthuggen granit med konisk avslutning upptill. Grindarna är dock av olika ursprung, grinden

De häckomgärdade grusgravarna har präglat kyrkogården, idag är de ersatta av öppna gräsytor. Egil Lönnberg, 1936. ATA/Jönköpings läns museum.

Den västra entrén med grindar har en bibehållen karaktär. Egil Lönnberg, 1936. ATA/Jönköpings läns museum.

Bevarade gångar med grus löper längs kyrkan och mellan kvarteren.

vid huvudingången i väster är från 1816 och den södra grinden från 1863 – enligt de årtal som smeden har dekorerat dem med. Den östra grinden har förlorat en siffra i sitt årtal, men är även den från 1800-talet. Grindstolparna är sekundära, troligen samtida med stålörsstaketet, vilket bland annat syns på senare tiders anpassning av huvudingångens grindar till en bredare öppning.

Vegetation

Kyrkogårdens växtlighet består huvudsakligen av de större äldre träden längs med kyrkogårdsmuren, nio stycken lönnar, en alm och en lind. Gravkoret öster om koret kantas av häckar på tre sidor, liksom av två resliga pelartujor vid ingången. Hela kyrkogården utom grusgångarna är annars täckt av gräsmatta. Gravvårdar som vårdas av kyrkogårdsförvaltningen har blomsterplanteringar i nedsänkta plastlådor. Häckar i gravraderna, så kallade rygghäckar, saknas. Vid förnygringar av de till åren komna träden är det viktigt att slå vakt om variationen i ålder och trädslag. Den ensamma almen i kvarter A kan mycket väl härröra från den tidigaste trädkransen runt kyrkogården då dessa på landsbygden sällan planterades före 1800-talets mitt eller slut. Ofta levererades träd till trädkransen av flera gårdar i socknen och därför kunde de äldsta trädkransarna innehålla flera olika trädslag, variation som kan härröras till detta är därför värdefullt att slå vakt om.

Gångsystem

Det yttre gångsystem som går mellan kvarteren är i stor utsträckning välbevarat; till och från kyrkogårdens grindar, runt kyrkan samt runt kvarteren på norra delen. Dessa gångar är gruslagda. Det inre gångsystemet i kvarteren är däremot överväxt med gräs och inte synligt idag. Bevarade grusgångarna medverkar väsentligt till att ge kyrkogården struktur genom att visa kvartersindelningen och är därför värdefulla för upplevelsen.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna spänner över ett brett register. De äldsta gravarna finns norr om kyrkan, med flera värdefulla vårdar som speglar variationen de senaste 100–130 åren. Inte bara de mest påkostade gravvårdarna har sparats för eftervärlden, utan även enklare sådana – på så sätt minner de även om den sociala skiktningen förr. Även söder om kyrkan finns ett antal påkostade gravvårdar med höga kulturhistoriska värden. Antalet yngre gravvårdar är förhållandevis litet på kyrkogården, dels beroende på avfolkning i bygden och dels på tillkomsten av Anebys kyrkogård 1925. I slutningen öster om kyrkan ligger ett gravkor uppfört 1925. Det är byggt för kontraktsprosten Johannes Johansson och hans hustru efter hans egna ritningar.

Skulpturalt utformade vårdar präglar Bredestads kyrkogård, här en vård i tranåsgranit i naturromantisk gestaltning i form av en avbruten trädstam.

De bevarade vårdarna ger en bra bild av den rika variationen med lokal förankring som fanns på kyrkogårdarna innan man började beställa vårdar efter olika mönsterböcker. Även senare gravvårdar lämnar sitt bidrag till att åskådliggöra denna utveckling, varför nya gravar kan komplettera äldre i samma kvarter med lediga platser, förutsatt att de anpassas efter de dessa.

Beskrivning av kvarter

Kvarter A

Allmän karaktär

Kvarter A omfattar sydvästra delen av kyrkogården. Kvarteret är öppet och har en blandad karaktär med gravvårdar av olika slag på gräsmatta. Det har troligen varit ett av de finare kvarteren med sin placering söder om huvudingången, om detta minner de stora och påkostade gravvårdarna närmast kyrkan.

Gravvårdstyper

Kvarteret innehåller både några av de mer påkostade gravvårdarna liksom några av de yngsta och mest anonyma. De förra är samlade till gravraden närmast kyrkan och också riktade mot denna, medan de enklare och yngre står i fyra rader bakom i öst-västlig orientering.

Vården över Anna Sandin föreställer i naturlig skala en kvinna i brustna bojar. Vården är skulpterad i sandsten av brodern till den avlidnes make, skulptören Nils Artur Sandin (1877-1940) som under en period var bosatt i Aneby. Samma skulptör har även gjort vården till vänster över Hilding Gustafsson, senare gjord som familjegrav. Liknande vårdar med porträtt i profil utförda av Sandin finns på Norra Kyrkogården i Stockholm. Bland de yngre vårdarna från 1900-talets andra hälft ansluter de sig till den tidstypiska utformningen med låga och breda vårdar, enkel kontur och oftast avsaknad av titlar. De titlar som finns i kvarteret berättar om köpmannen, fanjunkaren, gästgivaren, kyrkovaktmästaren och kyrkovården.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

De kulturhistoriska värdena i kvarteret är huvudsakligen kopplade till de enskilda vårdarna, och då främst de äldsta och större som är vända mot kyrkan i kvarterets norra del. Här finns ovanligt nog två vårdar som utförts av en skulptör, N. A. Sandin. Även de övriga vårdarna från 1900-talets början ger tidstypisk karaktär åt kvarteret och har höga kulturhistoriska värden. Den storväxta almen vid västra kyrkogårdsstaketet kan möjligen ha ingått i den tidigaste trädkransen innan man planterade lönnarna, vilket man bör ta hänsyn till när det är dags för föryngring.

Så väl inom kvarter A som kyrkogården i stort finns en stor variation där påkostade vårdar blandas med enklare småskaliga vårdar.

Skulptör Sandin i Aneby står bakom två av de konstnärligt utformade vårdarna på Bredestads kyrkogård.

Påkostade höga vårdar ligger koncentrerade längs muren och det främre partiet av kvarter A.

Konstnärligt utformad smidesvård med krön och hängen från 1873.

Kvarter B

Allmän karaktär

Kvarteret ligger norr om kyrkan, på kyrkogårdens nordvästra del. Det är öppet, fritt från större växtlighet och består av sju gravrader, med stor variation på de gravvårdar som är kvar. Till kvarteret hör även gravraderna längs västra och norra kyrkogårdsmuren, dessa orienterar sig in mot kyrkogården. Övriga gravvårdarna inne i kvarteret orienterar sig i öst-västlig riktning, förutom de närmast kyrkan som vänder sig mot denna. En grusgång leder runt kvarteret men övriga gångar som har funnits mellan raderna har satts igen med gräs. Liksom på övriga kyrkogården saknar flera gravar vårdar vilket ger ett något ödsligt intryck.

Gravvårdstyper

Kvarteret innehåller några av kyrkogårdens äldsta gravvårdar, men även nya vårdar från vår egen tid. Spridningen är stor även vad gäller vårdarnas utformning. Den äldsta vården är från 1843 och består av en rest finslipad kalkstensvård med ett utkragat krön. Andra anmärkningsvärda vårdar är den smidda vården från 1873 i form av ett plåtstycke med utskurna bokstäver, infattade i en smidd ram. Här finns för ovanlighets skull även ett äldre träkors från 1908 bevarat, en typ av gravvård som präglade kyrkogårdarna fram till 1900-talets början på de flesta kyrkogårdar. Förutom dessa finns flera äldre högresta vårdar i diabas, en skulpterad granitvård i form av en avsågad trädstam samt en liggande större gravhäll. Förutom dessa finns även flera nyare gravvårdar från vår egen tid. Dessa följer sedvanliga mönster med låga och breda stenar. Det finns flera titlar som berättar om Bredestads historia, bland dessa märks t ex godsägaren, kaptenen, handlanden samt fyra stycken hemmansägare och två kyrkvårdar.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarterets främsta kulturhistoriska värde är förknippat med de enskilda gravvårdarna. Kvarteret ger idag en ovanligt fin översikt av variationen av olika gravvårdar, och omfattar en smidesvård, en trävård samt stenvårdar av olika stensorter och i olika utformning. Den äldre karaktären med grusytor framför vårdarna och deras häck- eller stenramar är dock borta, idag återstår endast radsättningen. Variationen av vårdar på ursprunglig plats från mycket påkostade till mycket enkla vårdar av nästan linjegravskaraktär visar också på en ovanlig social blandning.

Kvarter C

Allmän karaktär

Kvarteret C ligger i kyrkogårdens sydöstra del. Det består av nio gravrader i nord-sydlig riktning, med en jämn blandning av gravvårdar från 1930-talet och framåt. Kvarteret är öppet och

luftigt, sluttar mot öster är och helt bevuxet med heltäckande gräsmatta. Gravraderna saknar rygghäckar vilket de troligen haft vid ett tidigare tillfälle, alternativt gravomgärdande häckar. Samtliga gångar har såtts igen med gräs, inkluderat den gång som utgått från östra grinden.

Gravvårdstyper

Kvarter är det mest samlade kvarter vad gäller enhetlighet bland vårdarna. Här finns visserligen såväl ett antal större familjegravar med stora och breda vårdar, som mindre anspråkslösa gravvårdar som ser ut att ha ingått i allmänna linjen. Den enda gravvård som utmärker sig är den högresta vården i kvarterets nordvästra hörn som är formad som en pelare med bredare bas och avsmalnande kontur. Övriga är huvudsakligen låga och breda vårdar, från huvudsakligen 1930-talet och framåt. Titlar förekommer hos de större och äldre vårdarna och bland dessa märks förutom fyra av kyrkans engagerade även handlande, nämndeman, provinsialläkare, köpman, lantbrukare med flera.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret är det mest homogena på kyrkogården med huvudsakligen låga och breda vårdar från 1900-talets mitt och andra hälft. Enskilda vårdar är tidstypiska representanter för denna tid, kulturhistoriskt värde har främst de med titlar, ortnamn, eller med mer konstnärlig utsmyckning. Även de med anonym och anspråkslös framtoning har dock kulturhistoriskt värde men då främst som tidstypiska representanter. Det kulturhistoriska värdet är även kopplat till kvarterets relativa enhetlighet. Den igensådda, före detta, gången som leder till och från östra grinden bör ej upplåtas för nya begravingar.

Kvarter D

Allmän karaktär

Kvarter D ligger i kyrkogårdens östra del med huvudsakligen utsträckning norr om kyrkan. Kvarteret har endast en handfull gravvårdar, men omfattar även gravkoret direkt öster om kyrkans kor och en bevarad grusgrav. Den norra delen av kvarteret där stora delar av gravraderna saknar gravvårdar skiljer sig således stort från den södra delen. Blandningen av väldigt små, enkla ensamgravar och större påkostade familjegravar minner om en ganska oregelbunden kvartersindelning, inte ovanlig innan man reglerade upp dem med tydligare linjer vid 1900-talets mitt.

Gravvårdstyper

Kvarteret innehåller ett fåtal gravar plus gravkoret och grusgraven bredvid. De gravar som ligger närmast grusgången är också de största gravarna, medan de mindre gravvårdarna ligger bakom dessa i en separat linje. Bland titlar som förekommer märks komminister,

En korsformad vård över en löjtnant vid flygvapnet från 1944 i kvarter C.

Kyrkogårdens enda bevarade grusgrav med dubbla vårdar i svart granit ger karaktär åt kvarter D.

Enkel gravhäll i svart granit av allmänlinjekaraktär inom kvarter D. De enklare vårdarna är placerade över hela kyrkogården, och ger Bredestads kyrkogård en särprägel.

bruksförvaltare, banvakt, kyrkovärd samt hemmansägare. I gravkoret ligger prosten och prostinnan Johansson. Bredvid gravkoret finns kyrkogårdens enda bevarade grusgrav med två vårdar i svart granit.

Kulturbistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret är uppdelat i två delar med olika karaktär. I den norra delen visar de återstående vårdarna på en social struktur med större köpegravar utmed gångarna och mindre linjegravar i kvarterets mitt. Genom sin blandade karaktär representerar området ett äldre oreglerat gravkvarter vars tydlighet tyvärr försvunnit genom att fler vårdar har avlägsnats samt att inre gångar försvunnit. Gravkoret och grusgraven i södra delen visar på ett mer påkostat gravskick, gravkoret hör tätt samman och är unikt för Bredestads kyrkogård, medan grusgraven är en typisk företeelse som håller på att bli allt mer sällsynt idag. Vid tiden för då de flesta kvarstående äldre gravvårdar sattes var de flesta gravar täckta med grus och omgärdade med stenramar eller häckar. Den sista kvarvarande graven med grus är därför värdefull för att få en tydligare förståelse av det äldre gravskicket.

Händelsehistorik

1800

Omkring sekelskiftet vid 1800 avsöndrades mark från Bona gård till kyrkogårdsutvidgning, kyrkogårdens norra del. Uppgiften är osäker då tomterna inte lagfarits, enligt lantmäterikartan från 1813. (Smålands folkblad, 26/9 1942, JLM)

1826

Prästvisitation, ur beskrivningen: "Ringmuren är nyligen med mycken kostad och skicklighet omlagd, och fyllning körd till de ställen av kyrkogården, der sådant, i anseende till platsens ojämna beskaffenhet fann nödigt; hvarjämte en varaktig och prydlig uppgång från den nedom kyrkan befintliga däliden, blivit av vald gråsten omlagd. Dubbla järnportar, för några år sedan förfärdigade, finnas vid östra och västra sidan av ringmuren, samt vid södra sidan en grönmålad träport i gott stånd." (JLM)

1852

Prästvisitation då kyrkogården beskrivs som "tillräcklig såsom begravningsplats, är med planteringar försedd och ganska prydlig, dess östra mur är omlagd, den södra betydligt förbättrad." (JLM)

1859

Prästvisitation, ur beskrivningen: "Organisten tillser ordentlig gravöppning till 3 alnars djup. Ej närmare än två famnar nära kyrkomuren tillåtes gravöppning. Trädplanering av alm, lönn och syrén der verkställd omkring kyrkogården. En hustru har sedan sista visitationen blivit dömd att i tysthet begravas." (JLM)

1924

Gravkoret öster om kyrkan uppförs, till kontraktsprosten Johanssons hustru Anna Sofia. Kontraktsprosten utförde själv ritningarna till koret. (Våra kyrkor och griftegårdar i ord och bild)

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet

Bredestads kyrkogård har en medeltida kontinuitet som begravningsplats. Kyrkogårdens ursprungliga utsträckning är inte känd men har troligen varit betydligt mindre än idag och mer koncentrerad till söder om kyrkan. Idag präglas kyrkogården huvudsakligen av 1900-talets begravnings seder. Kyrkogården speglar socknens sociala historia, dess personhistoria och samtidens kulturhistoria, den berättar om skiftande ideal från 1800-talets slut och framåt som styrt kyrkogårdens utformning. Titlar på gravar, namn på människor som verkat i samhället berättar Bredestads sena historia. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om hantverksskicklighet i stenhuggeri och gjuteri- eller smidesteknik, andra berättar mer om samhällets modernisering genom ett större antal likartade vårdar.

Bredestads kyrkogård har varit en typisk landsortskyrkogård, med oregelbundna kvarter som under 1800-talets slut alltmer har reglerats och delats upp. Kyrkogården har liksom de flesta andra utvecklats från en öppen ängsliknande plats med gravar spridda utan någon övergripande disposition, till en kyrkogård med reglerade kvarter som skiljdes åt av krattade gångar, gravar indelade efter köpegravsområden och efter områden där man begravdes efter den "allmänna linjen". Denna utveckling präglar i likhet med många andra kyrkogårdar även Bredestads kyrkogård. Den fortsatta utvecklingen av kyrkogården bör därför göras med hänsyn till dess historia, med hänsyn inte bara till kända person- och kulturhistoriska värden i enskilda gravvårdar utan även i element som speglar kyrkogårdens utveckling. Uttryck för detta är t.ex. skillnader mellan olika typer av gravvårdar som berättar om samhällets bredd och sociala skillnader. På Bredestads kyrkogård är dessa skillnader tydliga inte bara mellan olika kvarter utan också inom kvarteren, en rest från de äldre oregelbundna kvartersbildningarna där påkostade gravar ofta kantade de enklare i mitten av kvarteren.

Det privata gravkoret över kontraktsprost Johannes Johansson med hustru från 1925 är också värdefullt ur denna aspekt. Till de kulturhistoriska värdena på kyrkogården i dess helhet hör även stenmuren, grindarna med olika årtal samt de rester av gångsystem som ännu är synligt.

Samtliga kvarter har förändrats i stor omfattning. I kvarter A ligger det främsta kulturhistoriska värdet i enskilda gravvårdar.

Ett bevarat träkors från 1908 med högt kulturhistoriskt värde är ett exempel på de enskilda gravvårdar som finns på Bredestads kyrkogård.

Flera vårdar är här ovanligt påkostade. I kvarter B ligger det främsta kulturhistoriska värdet i spännvidden mellan olika typer av gravvårdar. Här finns flera mycket intressanta vårdar, men i relation till dessa får även de mer vanliga och typiska vårdarna ett tydligt värde. I kvarter C är det däremot enhetligheten med moderna gravar som har ett visst kulturhistoriskt värde. I kvarter D är det liksom i kvarter B spridningen av olika typer av vårdar på en liten yta som är intressant – från det ståtliga privata gravkoret till de små vårdarna från allmänna linjen.

Titlar på gravstenar förekommer relativt rikligt på kyrkogården. De som finns berättar om typiska äldre yrken och titlar i Bredestad såsom gästgivaren, köpmannen, handlanden, godsägaren, lantbrukaren förutom de vanliga så som hemmansägaren, nämndemannen och ett flertal med kyrklig anknytning. Många av de enstaka gravvårdarna förmedlar kulturhistoria. Det kan gälla personhistoriska, lokalhistoriska, socialhistoriska, stil- och konsthistoriska värden etc. Det fåtal ytor som ännu är gruslagda (grusgångar och en enstaka grusgrav i kvarter D) bör värnas, eftersom grusets närvaro är en stor del av kyrkogårdens ursprunglighet och autenticitet.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla tider.

Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården

- Värna de skillnader som ännu finns mellan olika kvarter och delar av kyrkogården. De olika delarnas innehåll och utbredning berättar främst om äldre tiders sociala historia men även om hantverkskunnande, industrialisering, personhistoria mm.
- Bredestads kyrkogård är en typisk landsortskyrkogård men har en ovanligt välbevarad uppsättning av olika gravvårdar från lång tid tillbaka. Med ett sådant kulturhistoriskt rikt material blir det även viktigt hur det presenteras och inramas i de olika kvarteren. Grusytor, gräs, häckar är här viktiga delar.
- Äldre grindar och stenmurar runt begravningsplatsen är värdefulla inslag och delar av helhetsupplevelsen. Likaså är träd av hög ålder värdefulla för upplevelsen av kyrkogårdens kulturhistoriska värden.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 165/2018
Beställare:..... Aneby församling
Inventering och rapportansvarig:..... Charlotte Mårland
Rapportgranskning:..... Anders Franzén
Län:..... Jönköpings län
Kommun: Aneby kommun
Socken:..... Bredestads socken
Fastighetsbeteckning:..... Aneby Bredestads kyrka 1:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Aneby kyrkliga samfällighet arkiv (ASA)
Antikvarisk Topografiska Arkivet (ATA)
Jönköpings läns museums arkiv (JLM)
Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv (JLST)

Tryckta källor och litteratur

Allvin, Jonas. 1857. *Beskrifning öfver Mo samt N:a och S:a Wedbo härader i Jönköpings län*. Jönköping.

Björkman, Sten, mfl (red.). 1941. *Svenska gods och gårdar. del XXV, Småland: Jönköpings län (östra delen)*. Uddevalla.

Eksjö-Nässjö och Sävsjötidningen. 1930. *Våra kyrkor och griftegårdar i ord och bild, del IV*. Eksjö.

Erixon, Sigurd, mfl, (red.). 1952. *Sveriges bebyggelse : statistisktopografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden. Jönköpings län, del III*. Uddevalla.

Fredriksson, Gunnar. *Kort beskrivning av Bredestads kyrka*. Aneby.

Haas, Jonas. 2005. *Bredestads kyrkogård, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Bredestads socken i Aneby kommun. Jönköpings län, Linköpingsstift*. Jönköpings läns museum, Byggnadsvårdsrapport 2005:33.

Hederström, Christine. 1994. *Värdefulla byggnader och miljöer i Aneby kommun*. Aneby.

Lindén, Dolly. 1979. *Aneby i våra hjärtan. Del 1*. Jönköping.

Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar

Klass 1

Avser gravplatser av mycket högt kulturhistoriskt värde, vilka skall bevaras utan förändringar. Värdet kan bestå av olika delar. Det kan vara personhistoriskt, konsthistoriskt, socialhistoriskt, teknikhistoriskt, lokalhistoriskt för att nämna några perspektiv. Ålder, representativitet, unicitet, miljöskapande verkan och kvalitet är förstärkande faktorer.

Klass 2

Gravplatser av högt kulturhistoriskt värde. Gravarna i denna grupp har antingen ett miljöskapande värde genom sin form och/eller material eller har ett värde knutet till personhistoria eller titel som berättar något om samhället under gången tid. Dessa gravar bör bevaras utan förändring, men det kan vara acceptabelt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, eller flytta vården till en museal uppställning om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Kvarter A

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
351-354	Hög vård i svart granit.	KÖPMAN AUGUST FRANSSON *1884 †1929 ANNY FRANSSON *1888 †1970 SONEN GÖSTA FRANSSON *1911 †1931 DOTTERN ANNA LISA FRANSSON *1916 †1918 SONEN BERNHARD FRANSSON *1913 †1986 AUG. FRANSSONS FAMILJEGRAF	Klass 1 Karaktärsskapande påkostad vård. Titel.	
355-356	Mellanhög vård i tanåsgranit.	ELIN FRANZÉN *1887 †1922 UPP. 7:14	Klass 1 Karaktärsskapande vård. Bibelreferens.	
357-358	Mellanhög vård i svart granit.	F.D. FANJUNKAREN A.M. CARLSON 1834-1918 VILHELMINA CARLSON F. CEDERGREN 1842-1899 SI, PÅ MINA HÄNDER HAR JAG TECKNAT DIG. Es. 49:16	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel, bibelcitat.	
361	Hög vård med pojksikte i profil.	EMIL GUSTAFSONS FAMILJEGRAF KARL IVAN HILDING *1914 †1918	Klass 1 Konstnärligt utformad vård. Barnadödlighet. Skulptör Sandin, Aneby.	
362-364	Vård utformad som kvinnskulptur med blicken vänd mot himmelen och brusten kedja.	GENOM FÖRLÅTELSE FRIHET HÄR HVILAR ANNA SANDIN FÖDD ÖDLUND 1881 DÖD 1918	Klass 1 Konstnärligt utformad vård. Skulptör Sandin, Aneby.	

376	Liten liggande häll i svart granit.	DORA ESKÅNG *1919 †1924 PS. 23	Klass 2 Enkel häll, tidstypisk barnvård.	
378-379	Hög vård i svart granit.	OSKAR CARLSSON *1867 †1926 HANS MAKAS KAROLINA *1863 †1926 ALGOT CARLSSON *1902 †1984 HANS MAKAS ELIN *1909 †1982 FRÅN SPÅNSHULT VILA I FRID PS. 23	Klass 2 Karakträsskapande vård. Titel, bibelreferens.	
399-401	Mellanhög vård i svart granit.	KYRKOVAKTMÄSTAREN J. BURMAN 1862-1927 HUSTRUN LOVISA 1857-1932 SONEN AXEL 1893-1926 FAMILJEGRÄV	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel.	
407-409	Hög vård i svart granit.	GÄSTGIVAREN C.J. KARLSSONS FAMILJEGRÄV BONA	Klass 1 Karakträsskapande och tidstypisk vård. Titel, hemvist.	
413-414	Mellanhög vård i granit.	F.D. KYRKOVÅRDEN K.A. JONSSONS FAMILJEGRÄV ELISABETH KARLSSON *1897 †1961	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel.	

Kvarter B

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
33-36	Hög vård i svart granit.	CARL JOH. JÖNSSONS FAMILJEGRAV	Klass 2 Karaktärsskapande högrest vård.	
39-41	Hög vård i svart granit.	HEMMANSÄGAREN G.A. ISAKSSONS FAMILJEGRAV GERMUNDSTORP UPPB. 22.14	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel, bibelreferens.	
42-44	Hög vård i tranåsgranit. Sekundärsten.	LANTBRUKAREN FRANS OSCAR CARLSSON *1847 †1919 PS. 467 HANS MAKAS KRISTINA *1861 †1937	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel, psalmboksreferens.	
45-46	Hög trädstamsformad vård i tranåsgranit.	HEMMANSÄGAREN S.P. ISRAELSSON FR. JULARP *1821 †1909 HANS MAKAS SOFIA ISRAELSSON *1835 †1920 SV. PS. 476	Klass 1 Skulpturalt utformad vård. Titel, psalmboksreferens.	
47-48	Hög vård i svart granit.	HANDLANDEN ANDERS OTTO JOHANSON *1838 †1923 KRISTINA JOHANSON *1845 †1913 FRÅN ANEBY JOB. 19:25	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel, hemvist, bibelreferens.	

49	Hög vård i svart granit.	HEMMANSÄGAREN KLAES KARLSSON FR. ANDERSTORP *1855 †1921 UPP. 21:4	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel, hemvist, bibelreferens.	
51-53	Hög kalkstensvård.	KAPTENEN AXEL SCHREIBER *1834 †1911 HANS MAKÅ AUGUSTA SCHREIBER F. LUNDMARK *1847 †1919 FAMILJEGRAV	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel.	
216	Hög vård i svart granit.	G. LUNDMARKS FAMILJEGRAV	Klass 2 Karaktärsskapande vård.	
216	Hög korsformad vård i svart granit. Svårläst.	KANTOR ? NORDBLOM *1815 †1878 ? sannolikt ortsnamn	Klass 2 Karaktärsskapande vård. Titel, hemvist (?)	
216	Hög vård i sandsten. Viss spickbildning i stenens krön.	JOHAN HANQVIST 1770-1843 A.E. ADOLFSSON 1806-1831	Klass 2 Karaktärsskapande vård.	

160-163	Hög vård i svart granit. Sekundärsten.	GODSÄGAREN A.P. SAMUELSSON ANEBY *1861 †1927 HANS MAK ANNA MARIA *1860 †1942 VILA I FRID TILL UPPSTÅNDELSEN FAMILJEGRÄV FABRIKÖR ERIK GUSTAF RÄÄF *1874 †1952	Klass 1 Tidstypisk kvaraktärsskapande vård. Titel, hemvist, vers.	
141	Liten häll i svart granit.	LEA KASTENSSON *1879 †1942	Klass 1 Tidstypisk enkel vård.	
142-143	Hög vård i svart granit.	HEMMANSÄGAREN J.G. KASTENSSON *1849 †1925 HUSSTRUN KAROLINA KASTENSSON *1838 †1909 FR. ÖJA	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel, hemvist.	
144-145	Mellanhög bred vård i svart granit.	KYRKOVÅRDEN A KASTENSSON FAMILJEGRÄV ÖJA ANDERS *1883 †1953 CECILIA *1883 †1965	Klass 2 Karaktärsskapande vård, sannolikt ursprungligen gavelsten vid grusgrav.	
149-150	Vård i smidesjärn.	CARL EKERBERG FÖD. 1793 DÖD. 1873 DPS62V6	Klass 1 Konstnärligt utformad järnvård. Bibelreferens.	

151	Låg vård i sandsten.	G. B. ALVAR TORSTENSSON FR. ANEBY *1906 †1908 LUK. 18 K. 16 V.	Klass 2 Tidstypisk vård. Hemvist, bibelreferens. Vården bör resas.	
152	Träkors med skuren text	HEDDA MARIA OLSSON JULARP *1844 †1908 PS 444	Klass 1 Bevarat äldre träkors. Hemvist, psalmboksreferens.	
191-192	Hög i grovhuggen vård med polerad oval i tranåsgranit	EMIL TORSTENSSONS FAMILJEGRAF	Klass 2 Karaktärsskapande vård.	
214-215	Hög vård i svart granit.	F.D. KYRKVÅRDEN C.A. CARLSSON *1853 †1930 HANS MAKAS MATILDA CARLSSON *1857 †1916 FRÅN MÅLEN VILA I FRID	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel, hemvist.	

Kvarter C

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
271	Liten häll i svart granit.	KARIN * 1930 †	Klass 1 Tidstypisk enkel barnvård.	
287-288	Mellanhög vård i svart granit.	HANDLAREN F.E. SOMMARSSON FAMILJEGRÄV	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel.	
300	Låg vård i svart granit.	ERIC ÄNGBOM *1901 †1946	Klass 2 Tidstypisk vård.	
299	Låg vård i svart granit.	KAROLINA ANDERSSON *1861 †1945 FRÅN ÖRELD UPPB. 21:4	Klass 1 Tidstypisk vård. Hemvist, bibelreferens.	
332-333	Mellanhög bred vård i svart granit.	NÄMNDEMAN V. GUSTAVSSONS FAMILJEGRÄV KRISTINEBERG VALFRID *1879 †1956 SUSANNA *1885 †1959	Klass 2 Karaktärsskypande vård. Sannolikt ursprungligen gavelsten vid grusgrav. Titel, hemvist.	

242-243	Mellanhög tempelformad vård i granit.	KYRKOVÄRDEN OSKAR WIBECK *1887 †1955 HANS MAKÅ ELIN *1885 †1972 EBBARP	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel, hemvist.	
237-239	Korsformad vård i marmor. Flygvapnets emblem.	LÖJTNANTEN I FLYGVAPNET HELMER LARSSON *1916 †1944	Klass 1 Karaktärsskapande vård med militärt emblem. Titel.	
343-344	Mellanhög bred vård i svart granit.	KORPRAL AXEL PALMS ANDERSTORP FAMILJEGRÄV DAV. PS. 23 AXEL *1876 †1944 IDA *1885 †1965	Klass 2 Karaktärsskapande vård. Sannolikt ursprungligen gavelsten vid grusgrav.	
248-250	Hög pelarformad vård i rosa granit.	KANTOR AXEL RYLANDER *1847 †1921 AUGUSTA RYLANDER *1843 †1912 FAMILJEGRÄV	Klass 1 Högre karaktärsskapande vård. Titel.	

Kvarter D

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
82	Låg vård i svart granit.	HEMMANSÄGAREN F.A. ANDERSSON FR. ÖRLED *1859 †1923 1 KOR. 15 53-55	Klass 1 Tidstypisk enkel vård. Titel, hemvist, bibelreferens.	
94-95	Hög vård i svart granit. Sekundärsten.	BANVÅKTAREN OLAUS MÅRTENSON *1846 †1937 HANS MAKÅ MATILDA MÅRTENSON *1848 †1918 JOB. 18:25 SOF I RO	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel, bibelreferens.	
99	Liten håll i svart granit.	BERTHA NILSSON *1904 †1924	Klass 1 Tidstypisk enkel vård.	
101	Liten håll i svart granit.	AUGUST SÖDERHOLTZ *1853 †1925	Klass 1 Tidstypisk enkel vård.	
104-105	Hög vård i svart granit.	S.S. SVENSON *1853 †1925 HANS MAKÅ EMMA KRISTINA *1864 †1934 ÖRLED MATT. 11:28	Klass 1 Tidstypisk vård. Henvist, bibelreferens.	

108-109	Hög vård i röd granit.	C.J. TORSTENSSON *1838 †1927 HANS MAKAS SOFIA FÖDD GUSTAFSSON *1843 †1917 FR. ANEBY LÅT MIG MED DIG UPPÅ DITT SKEPP FÅ FARA, ATT JAG EJ SJUNKA MÅ I TIDENS SVARTA ÅLV. LÅT MIG SÅ REN SOM EDENS LILJOR VARA, SOM HIMLENS STJÄRNEVALV DET BLÅA KLARA JA JESUS KRISTUS REN OCH HELIG SOM DU SJÄLV.	Klass 1 Tidstypisk vård. Hemvist, vers.	
217	Grusgrav med stenram. Två höga vårdar i svart granit. Tre liggande sekundärstenar.	C.J. KOCKEN *1795 †1884 KOMMINISTER I BREDESTAD 1839-1884 OCH HANS MAKAS JOHANNA ASKLUND *1812 †1899 JOB. 19 23-27 VÅRDEN REST 1895 BRUKSFÖRVALTAREN C.E.L. KOCKEN *1937 †1918 HANS MAKAS HILDA PETERSON *1850 †1940 ORA ET LABORA SÖNERNA RESTE STENEN 1937	Klass 1 Bevarad grusgrav med tidstypiska vårdar. Titel, bibelreferens samt titel.	

År 2018 genomfördes en kulturhistorisk inventering av alla gravar på Bredestads kyrkogård. Föreliggande rapport presenterar inventeringen och ger ett förslag till bevarandeplan.

